

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р **Николай Димитров Слатински**,
професор в катедра „Национална и международна сигурност“,
факултет „Национална сигурност и отбрана“,
Военна академия „Г.С. Раковски“

на дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма
„Индустриален бизнес“

Автор на дисертационния труд: Цанко Валентинов Иванов,
докторант към катедра „Индустриален бизнес“ на Стопански факултет,
Икономически университет - Варна

Тема на дисертационния труд: „Модел на система за активна
корпоративна сигурност в индустриалните предприятия в Република
България“.

Научен ръководител: доц. д-р Илиан Иванов Минков

1. Общ информация

Рецензията е изготвена от д-р Николай Димитров Слатински, професор в катедра „Национална и международна сигурност“, факултет „Национална сигурност и отбрана“, Военна академия „Г.С. Раковски“ – гр. София.

Основание за написване на рецензията е заповед на Ректора на Икономически университет – Варна № РД-06-166/29.01.2018 г. за назначаване на Научно жури и решение на Научното жури, взето при първото заседание на 31.01.2018 г., на което са определени рецензенти по процедурата за защита на дисертационния труд, както следва: проф. Д-р Николай Димитров Слатински, Военна академия – София и доц. Д-р Валентина Генова Макни, Икономически университет – Варна.

Автор на научния труд - Цанко Валентинов Иванов, докторант от редовна докторантура в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Индустриален бизнес“ към катедра „Индустриален бизнес“ на Стопански факултет, Икономически университет-Варна. Научен ръководител - доц. д-р Илиан Иванов Минков.

Тема на дисертационния труд: „Модел на система за активна корпоративна сигурност в индустриалните предприятия в Република България“.

2. Данни за дисертанта

Цанко Иванов е роден на 01.05.1988 г. в гр. Разград. Завършва Гимназия с преподаване на чужди езици „Екзарх Йосиф“ – гр. Разград с отличен успех през 2007 г., след което продължава обучението си в ИУ – Варна. В периода 2007-2012 г. последователно придобива бакалавърска степен по специалност „Туризъм“ и магистърска степен по специалност „Корпоративен бизнес и управление“.

В периода 2012-2013 г. работи в гр. София като младши експерт в дирекция „Стратегическо планиране“ към Министерство на отбраната на Република България с основни дейности изготвяне на финансови анализи, управление на риска и др. В същия период придобива международни сертификати за владеене на английски език от Военна академия „Г. С. Раковски“ (NATO STANAG 6001) и Британски съвет в България (IELTS).

Със заповед на ректора на ИУ-Варна РД 17-528/06.02.2015 г. **Цанко Иванов** е зачислен в редовна докторантура, държавна поръчка в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Индустриален бизнес“ към катедра „Индустриален бизнес“ в Икономически университет – Варна. За научен ръководител е определен доц. Д-р Петя Йонкова Данкова. Със заповед на ректора на ИУ-Варна № РД17-823/13.03.2015 г. За научен ръководител е определен доц. Д-р Илиан Иванов Минков.

През 2015-2017 г. **Цанко Иванов** е хоноруван асистент към катедри „Индустриален бизнес“ и „Управление и администрация“, като ръководи семинарни занятия по „Корпоративно ръководство“, „Бизнес планиране на индустриалното предприятие“ и „Фирмена култура“. От октомври 2016 г. е координатор и експерт по международен проект ЕРАЗЪМ+ „Разузнаване на бизнеса и конкуренцията“. Научните му интереси включват корпоративна сигурност, индустриален контрашпионаж, конкурентно и бизнес разузнаване. Владее английски, испански и руски език.

На 08.04.2015 г. полага докторантски изпит по „Английски език“ с оценка отличен 6.00. На 18.06.2015 г. полага докторантски изпит по „Икономика на предприятието“ с оценка много добър 5.25. На 28.09.2015 г.

полага изпит по „Методология и методика на научните изследвания“ с оценка отличен 5.75. На 29.01.2016 г. полага изпит по „Планиране и анализ на индустриалното предприятие“ с оценка отличен 6.00.

С Протокол № 5/24.01.2018 г. на катедра „Индустриален бизнес, ИУ-Варна, се отбелязва, че на 24.01.2018 г. в катедрата е проведено обсъждане на дисертационния труд на **Цанко Иванов**. В резултат на обсъждането с единодушие са взети две решения: 1. „Съветът на катедра „Индустриален бизнес“ дава висока оценка на дисертационния труд на тема „Модел на система за активна корпоративна сигурност в индустриалните предприятия на Република България“ на докторант **Цанко Иванов** и прави предложение пред ФС на Стопански факултет за разкриване на процедура за защита.“ 2. „Катедреният съвет предлага на ФС на Стопански факултет да вземе решение на основание чл. 28 (1) и (2) от ПУРПНСЗАД в ИУ-Варна за отписване на докторант **Цанко Иванов** от редовна докторантура с право на защита, поради вземане на решение за откриване на процедура за защита и изпълнение на предвидените задачи в докторския план, като същият е придобил 180 кредита. Решението е прието единодушно.“

Цанко Иванов е отчислен със Заповед № РД 17-139/26.01.2018 г. На ректора на ИУ – Варна на основание чл. 28 от Правилника за условията и реда за придобиването на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ-Варна и решение на Факултетния съвет на Стопански факултет (Протокол № 29/25.01.2018 г.) с право на защита за срок от пет години, считано от 25.01.2018 г. За защита той представя дисертационен труд, отговарящ на изискванията на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Икономически университет – Варна.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от **230** страници, в т.ч. **50** таблици и **31** фигури. Той включва увод, **4** глави, заключение, **4** приложения, резюме на получените резултати с декларация за оригиналност и библиография. В използваната литература са приведени **120** книги и научни публикации, от които **70** са на английски и руски език, както и **29** юридически и статистически документи и **15** електронни страници. Избраната за дисертационния труд структура позволява цялостното разкриване на съдържанието на научната тема. Целите, обектът и предметът, работната хипотеза и изследователските задачи са формулирани много ясно и точно.

4. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

В своя дисертационен труд **Цанко Иванов** разглежда много важен и безспорно сложен за изследване проблем, свързан с едно от най-актуалните направления в съвременната наука за националната (и за международната – а защо не?) сигурност - организацията и управлението на корпоративната сигурност. Той е разработил достоен за научна подкрепа, висока оценка и популяризиране сред заинтересованите среди, наистина респектиращ опит за анализ на тенденциите и перспективите, предизвикателствата и добрите практики в корпоративна сигурност в индустриалните предприятия у нас.

Може определено да се каже, че предложеният за рецензиране труд е посветен на актуален научен проблем (би могло да се каже също – и на няколко важни научни и практически проблема). Този проблем (или даже кръг от проблеми) засяга приоритетни аспекти и акценти на съвременната корпоративна сигурност в сложната и динамична глобална, континентална, регионална и национална среда за сигурност, която вече не може да бъде изучавана без прилагането *на* или поне без мисленето *за* теорията на хаоса и теорията на катастрофите. Още повече в условията на Преход към едно лелеяно качествено ново състояние на държавата, икономиката, културата, сигурността и т.н. Състояние, което все повече се отдалечава и изглежда все по-трудно достижимо. Първа жертва и поне непосредствен потърпевш в този перманентен Преход към това непостижимо състояние е българската индустрия. Затова всяко нейно предприятие, каквато да е собствеността му, се изправя пред стратегическо предизвикателство – да създаде собствена система като механизъм за производство на сигурност – на предприятието, на неговите цели и стратегия, на неговия производствен цикъл и ресурси – материални, финансови, когнитивни (свързани със знанието), човешки. И това трябва да се осъществява в условията *на свиването на ролята* на държавата – както във всички нейни дейности, така и в сигурността; *на постепенното префокусиране* на системата ѝ за национална сигурност към предизвикателства, рискове, опасности и заплахи, свързани с *обществото* и *обикновените граждани*, понякога - и дори почти винаги - за сметка на сигурността на *държавата* - на държавата като интегратор и консолидатор на цялостното политическо, икономическо, военно, културно и социетално пространство, населявано и развивано от социалните дейци – индивидите, общностите и обществото,

организациите, институциите и институтите. Всяка от засегнатите в тази дисертация проблемни сфери е много актуална и безспорно дисертабилна, а това, което се е получило като краен резултат заслужава сериозно прочитане, размисъл и анализ. Очертана е аналитична картина на нашата реалност в корпоративната сигурност. В дисертацията е постигната нейната **главна цел** и е доказана работната ѝ хипотеза. Няма да изреждам прецизно формулираните **основни изследователски задачи**, но не мога да не кажа, че тяхното количество и, още по-важното, качеството им говорят за добро съчетание на амбиции и способности у докторанта.

Обикновено за актуалността на темата се пише при зачисляването в докторантура. Аз обаче държа, дори със задна дата, да кажа, че изборът на темата е бил отличен, с изпреварване на развитието на процесите. Темата е смислена, разработването ѝ си е заслужавало. На фона на защитаваните напоследък докторски дисертации, които са писани заради защитата, за тази може смело да се твърди, че е написана заради проблема. Това прави дисертацията на **Цанко Иванов** няколко пъти по-нужна и по-стойностна.

Дисертационният труд има много добре осмислена структура, точно изведени тези, отлично формулирани изводи. В него си личи вещата ръка на научния му ръководител. Работата не само отговаря в пълна степен на високите изисквания към докторска дисертация, но след съвсем мъничко преработване (заради изискванията на жанра), тя би могла да се публикува и като полезна, нуждаеща се от внимателен анализ и прочит монография.

Захващайки се с този сложен проблем, **Цанко Иванов** е поел риска да твори и пише по тематика, която макар и да е разработвана у нас, все пак страда от остър концептуален и аналитичен дефицит. *Едни автори* идват от практиката и на тях им липсва научното знание и култура, така че те мислят, че правят наука като използват вече публикувани разработки, като често го правят чрез буквален копи-пейст. *Други автори* са навлезли доста навътре в науката, но нямат грам практически опит и написаното от тях и да звучи умно и на принципа „много чело, много знай“, увисва със страшна сила като напълно скарано с практиката и тотално неприложимо в нея. *Трети автори* са били (или още са) свързани със специалните служби, продължават доброто си материално битие със старото идейно съзнание в отделите за сигурност на предприятията или в катедрите за сигурност в университетите и в огромна степен механично пренасят своя „специален“ опит от службата си в това, с което сега си доприпечелват хляба. И ако са работили в *НСС*, те започват да творят на теория и да създават на практика

ФСС (заменяйки в Службата за сигурност Н, сиреч национална, с Ф, сиреч с Фирмена). Или ако са работили в НРС, те правят ФРС, т.е. пишат за или създават фирмена разузнавателна служба. Ала онова, което НСС или НРС могат да правят по закон, не могат да го правят поне на 90% ФСС и ФРС. Но пък пренасяйки механично своя опит в новото си призвание, тези хора не само добавят втора заплата към първата си пенсия, но и заемат местата на млади и кадърни хора, които знаят, че днес корпоративната сигурност не е механична замяна на букви, а е **коренно различна дейност**. И има *четвърти тип автори*, които съчетават стойностната наука с петимната за нейното приложение практика. Те са творците, от които днешната наша наука и практика на корпоративната сигурност имат остра нужда. **Цанко Иванов** е ценен млад представител на тази безценна кохорта творци и затова дисертацията му е негов личен принос и в теорията, и в практиката.

Дисертацията добре илюстрира капацитета на своя автор да мисли креативно, да подхожда смело и обективно от научна гледна точка към анализирания въпрос, да отразява използваната литература коректно, да търси оптимално аргументиран израз на знанията си. Дисертацията се е получила: тя със своето ниво е заявка за още по-сериозни научни търсения.

Работата на **Цанко Иванов** е в духа на модерните тенденции - да се държи ръка на пулса на науката и да се тества всяка мисъл, всяка идея, всяко предложение - с примери от практиката у нас и не само у нас. Тя впечатлява с това, че докторантът разсъждава не формално и с помощта на правилни и обтекаеми, наукоподобни и банални фрази, не с безопасна и шаблонна, леко и лесно защитима мисъл, а с търсенето на актуалност и адекватност. За докторанта е характерно желанието (невинаги доведено до успешен резултат) да работи с актуален научен инструментариум и да се базира на модерна научна и езикова култура. С безспорна подготовка и явна интелигентност, **Цанко Иванов** се стреми (опитва се) да не набляга на описанието и преразказа, а да мисли проактивно и провокативно, да съизмерва плюсове и минуси, да дава обективната картина, дори съвсем откровено да посочва оставащи засега за осмисляне, а поради тази причина - и сравнително уязвими места в собствените свои тези, анализи и изводи.

5. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд и коректността на автореферата на дисертационния труд

Дисертационният труд на **Цанко Иванов** съдържа научни и научно-приложни резултати, представляващи оригинален принос в науката. Той показва и доказва задълбочените теоретични знания на автора по тази

тематика и несъмнени и способности за самостоятелни научни изследвания. Безспорно е, че монографичният ръкопис на дисертационния труд изцяло отговаря всички изисквания към една стойностна монография. Както ще посочим по-долу в тази рецензия, неговите изследователски резултати и научните и научно-приложни приноси дават възможност да се направи извода, че в този дисертационен труд е налице творческо научноприложно решение на някои реални практически проблеми от обществена значимост.

Представеният автореферат е написан в съответствие с изискванията. Той точно и съдържателно отразява главните положения и научните приноси на дисертационния труд. Авторефератът се състои от 40 страници и към него не могат да бъдат отправени никакви съществени забележки.

6. Анализ на съдържанието на дисертационния труд

Важно е да се отбележи, че използваните от докторанта **методология и инструментариум** говорят за осъзнаването на главните предизвикателства и рискове пред изследването и демонстрират сериозните научни амбиции на **Цанко Иванов**. Той прави опит за прилагане на мултидисциплинарен подход, позволяващ му да анализира много сложни и актуални въпроси. Използвани са редица широкоспектърни изследователски *подходи, методи и инструменти*. В теоретико-методологичен аспект това са историческият и системен подход, методът на анализа и синтеза, методът на индукцията и дедукцията, на проучването на литературни източници. За емпиричното изследване е разработена анкета, проведени са лични срещи, направени са дълбочинни интервюта и са получени експертни оценки. Методическият инструментариум е изведен на база на съответно изследване на раздел С20 „Производство на химични продукти”, националната нормативна рамка и предходни научни и практико-приложни изследвания по разглежданите в дисертацията проблеми. За обработка на събраната информация се разчита на статистическите методи, в т.ч. и на помощта на специализиран софтуер.

Независимо от големите научни амбиции, дисертационното изследване е проведено в рамките на някои **ограничения**, които макар и да стесняват обхвата, изострят фокуса и позволяват най-правилното аргументиране на научните акценти. Смятам, че тези ограничения са формулирани коректно и с подкупваща доза самокритичност, но при запознаването с научния труд се поражда усещането, че списъкът не е

пълнен и има и други ограничения – както формални – времеви (и пространствени!), така и чисто концептуални и системни, но за тях добронамереният и съпричастен читател трябва да се досети сам. Спорът за ограниченията не е схоластичен. Ограниченията са въпрос на научна коректност и те са част от осъзнаването на проблема, с който се е захванал докторантът. Но искам изрично да посоча, че това, че в този труд не са изписани всички ограничения не понижава неговото ниво.

Вече отбелязах достоинства на структурата на дисертационния труд. Структурата като правило е ключова предпоставка за успешния завършек на такава научна разработка. Вижда се, че структурата на тази дисертация е „хванала“ най-важното за анализа на изследваната тема, замислена е така, че всяка част логично да следва от предходната и да надгражда върху нея.

Като начало ще спомена **Увода**. Той е почти отличен и може да се дава като пример – как трябва да изглежда един увод, за да стават от него ясни четири неща: 1. какво ще се прави в дисертацията; 2. защо ще се прави; 3. как ще се прави; и 4. че авторът има сили да го направи. **Цанко Иванов** спечелва читателите още с Увода – той е написан не само със знание, ала и с експертен език, като успява да обоснове всичко, което се нуждае от обосноваване: актуалност, значимост, обект, предмет, цел, изследователски задачи и работна хипотеза, методология и инструментариум на анализа.

Първа глава „*Теоретични аспекти на активната корпоративна сигурност*“ съдържа теоретичния фундамент на дисертационния труд. Обикновено значението на **Първа глава** се подценява и читателят бърза да насочи поглед към следващите глави, а най-вече към последната и към изводите. Смята се, че **Първа глава** не предполага оригиналност - в нея е достатъчно най-добросъвестно да се даде главното за направеното от други автори по избраната тематика, да се включат някои теоретични постановки и добре известни класификации. Но **Цанко Иванов** е постигнал нещо не съвсем типично за „малките“ докторски дисертации - **Първа глава** е като самостоятелен труд, който макар да служи главно за база, „базов лагер“ за по-нататъшно научно „изкачване“ е смислена и „осмислена“ студия, която уважава най-напред (но не само) с обзора на множество публикации на различни езици. Този обзор е направен с ерудиция и прецизност. В **Първа глава** дори твърде критичният експерт ще намери не само любопитна и приведена „с вкус“, по същество историческа информация, но и разгърнатата

панорама на проблематиката на сигурността в икономиката и на смисъла, същността и съдържанието на различни парадигми, концепции и модели за корпоративната сигурност. Ще отбележа като успех съвестното (макар на места и непълно) отразяване на вчерашния, днешния и утрешния ден на понятийния апарат в изучаваната област; както и главното от измеренията на сигурността, архитектурата на активната корпоративна сигурност, ред видове и способности за разузнаване и контраразузнаване в икономическата и индустриалната сфера, та даже впечатляващи елементи от сложния пъзел за управление на риска и сценарийно планиране на дейности в сигурността на корпорацията (фирмата, предприятието) на стратегическо и тактическо ниво, разработване на стандарти, норми и стратегически документи, които са свързани със сигурността на организацията и не на последно по своето значение място – много смели и критични разсъждения за използваните принципи и прилаганите тактики в устойчивия процес на производство на корпоративната сигурност. Може да се каже, че тази глава вдига летвата високо и с нивото си печели читателя. Известен упрек е, че преобладава за (пре)разказвателният стил и на места количеството информация натежава и навява мисъл или за гонитба на количество (работата е малко по-обемна от традиционното), или за поразмисти критерии какво да се включи и защо да се включи, за да не е на принципа „от всичко по много“, но така или иначе това е уводна глава и тя дава повече „снимка“ на постигнатото от другите, отколкото разгръщане на научността в творческите реализации на автора.

Втора глава носи малко подвеждащото название „*Методически основи за анализ и оценка на заплахи пред индустриалните предприятия*“. Казвам „подвеждащо“, защото нейното съдържание е по-широко и по-дълбоко, а освен това всъщност, по мое мнение, в нея става дума не за *заплахи*, ами за *рискове*. Това е особено полезна със съдържашата се информация глава. Докторантът е надскочил себе си с размах, ясна мисъл и изчерпателност. Приведени са толкова важни идеи и факти, че още от тук можем кажем, че дисертацията ще постигне своите цели. Демонстрира се отлично познаване на нормативната (в най-общия смисъл на това понятие) рамка на активната корпоративна сигурност у нас и зад граница. Разбирам, че авторът стъпва на утвърдени схващания и затова цялата дисертация използва разбирането за *активна корпоративна сигурност*, но от гледна точка на съвременната наука за сигурността, терминът *активна* не е съвсем адекватен, доколкото всъщност иде реч за *проактивна корпоративна сигурност*. Ако когато има *реагиране* говорим за *ре-активно* поведение, а

при *превенция* се говори за **активно** поведение, то когато се въвеждат усилено и се използват системи, модели, механизми и подходи за *ранно сигнализиране*, то тогава вече става дума за **проактивно** поведение, а значи аз бих предпочел като понятие именно **проактивна корпоративна сигурност**. Но тази рецензия не цели да влиза в терминологичен спор с докторанта, а нейното предназначение е да оцени качеството на неговия научен труд. И оценката вече бе подсказана – много сериозен е този научен труд, той е несъмнен успех за своя автор. А за да бъде такава тази оценка, голяма е заслугата именно на **Втора глава**. Достатъчно е да се види с каква експертност не просто са представени, а са оценени много компетентно резултатите от различни научни изследвания и научно-приложни подходи и методики в корпоративната сигурност. Обаче, както се говори в една реклама, и това не е всичко! Разгърнат с вещина и мисъл е методически инструментариум за анализа и оценката на реални и потенциални заплахи пред рискови индустриални предприятия в страната, попадащи в раздела С20 „Производство на химични продукти“; подготвя се прецизно почвата за емпиричното изследване и, смело, ако мога така да се изразя, е „хванат бика за рогата“, като се представя система от показатели за анализ и оценка на заплахите пред нашите индустриални предприятия, като се проявява в завършек известна научна дързост, да се генерират ясни хипотези на проведеното изследване и да се направи избор на наречения от докторанта „допустим“ статистически инструментариум, който ако цялата тази следвана от него философия са осмисли и доразвие, може да даде значими като теория и полезни като практика изключително съществени резултати, и то такива, че те да могат сравнително лесно да са верифицират като достоверност и да се мултиплицират като приложимост и в други типове „рискови“ предприятия. Разбира се, тази глава не е без слабости (а може ли изобщо да бъде без тях научен труд на млад човек?). Би могло да има по-малко механичен синтез и повече концептуален анализ, не всичко е достатъчно обосновано и читателят трябва да се напруга, за да разбере откъде следват някои изводи, но и така направеното е стойностно. Изводите от Втора глава са приведени по възможно най-изчерпателен на съдържанието ѝ начин. Би могло, все пак, след всяка глава изводите да се обособят много по-ясно, така те се губят в текста и е трудно да се правят справки, да не говорим, че след някои глави се създава впечатлението, че няма изводи. Но това е повече козметичен дефект, не същностен пропуск.

Ключовата част от дисертационния труд и носещата му конструкция е **Трета глава** „*Анализ и оценка на съществуващото ниво на сигурност и заплахите за индустриалните предприятия*“. Тя представя резултатите от анкетното проучване и предлага сравнителен анализ на получените данни, като целта е не само да се види какво е произлязло от това безпрецедентно за нашата страна и науката ни за корпоративната сигурност проучване, но и да се направят определени и аналогични в бъдещи подобни изследвания изводи, както и да се осъществи проверка на хипотезите на изследването. Наред с другото ценно съдържание на тази глава, важно място заемат в нея заема систематизирането на резултатите от дълбочинните интервюта с експерти в сферата на сигурността и извеждането на експертните оценки. Някои от тези експертни оценки не са никак позитивни за състоянието на корпоративната сигурност у нас, но това не е вина на автора, по-скоро би трябвало да отбележим заслугата му за изваждането на тези оценки и свързаните с тях тревожещи изводи на повърхността и да се види колко далеч понякога е теорията от практиката, като вината за това не е само и единствено на практиката. Тя очевидно не получава нужната подкрепа и експертиза от теорията. Да не пропусна да отдам дължимото на пасажите в Трета глава, които представят варианти и сценарии за внедряване на звено за активна корпоративна сигурност с извеждане на главните цели на едно възможно такова звено. На удовлетворително ниво е и написаното тук за организиране на отделите от системата за активна корпоративна сигурност. Що се отнася до изводите към тази глава, то те отново са дадени с нужната точност. Определено си мисля, че това е най-ценната глава в този труд.

Четвърта глава „*Изграждане на система за активна корпоративна сигурност в индустриалните предприятия*“ е добра, но в нея се долавят следи на научна умора или поне на нетърпение тази обемна и смислена, отнела огромни усилия разработка да приключи. Нивото леко пада, но от това качеството на дисертацията не страда, по-скоро тя подсказва, че има още път напред и нагоре в развитието на докторанта точно в тази област, и дори след успешната защита. Всъщност, като научен принос и практическа полза именно тази глава е оригинален и заслужаващ признание резултат на докторанта. Тя отива отвъд акуратното представяне на чужди анализи и изводи, обръща погледа напред, дава ценни препоръки към нашите фирми и поставя „точката над и“ в някои теоретични спорове. Четвърта глава може да служи като наръчник - как се изгражда система за корпоративна сигурност - както за висшия мениджмънт, така и за редовите изпълнители

в това важно начинание за всяко предприятие, най-вече в такива, които освен традиционните рискове, има и нетрадиционни, освен общо валидни рискове на вътрешната и външната среда, съществуват рискове, присъщи за нейното производство (каквито например са предприятията от химическата промишленост). Класифицирани са функциите и дейностите на системата за активна корпоративна сигурност, анализирани са възможните структури според размера на съответното предприятие, систематизирани са също така етапите на нейното изграждане и разбира се, на отделните ѝ подсистеми и ефективното използване на необходимите за целта ресурси, направени са предписания за това как да се оптимизира управлението на тази система и дали тя да бъде изградена със собствени сили и ресурси или да се потърси външен изпълнител, специализиран с експертиза в подобен род дейности.

Добри думи ми се иска да намеря за **Заключението**. В него се съдържа не просто много, а всичко и то при условие, че към всяка от четирите глави има свои синтезирани, показващи главното, точни изводи. **Заключението** допълва усещането ни за съвременност и за актуалност на дисертацията. Особено искам да се спра на прецизно формулираните общи изводи, които синтезират направеното във всеки един значим аспект: в *теоретичен план* – проследяването на хронологическото развитие на свързаните със сигурността понятия, развитието на дефинициите в научната литература, видовете актуални системи за АКС и изграждащите ги елементи, както и мястото на понятията в стратегическото и тактическото планиране в индустриалните предприятия; в *методически план* – разработването на инструментариум, който обобщава конкретните за страната особености, силните страни от теорията и практиката, както и мнението на мениджъри в изследвания раздел и експерти по корпоративна и национална сигурност; в *емпиричен план* проведеното анкетно проучване, събирането на актуални данни, доказването на формулираните хипотези и извеждането на експертни оценки от проведени дълбочинни интервюта с професионалисти в областта на националната и корпоративна сигурност; в *практико-приложен план* – разработването на модел на интегрирана система за активна корпоративна сигурност в отговор на проведеното емпирично проучване; в *проектен план* – откриването на интересни взаимовръзки и нови, неизследвани проблеми, които са предпоставка за бъдещи научни и практически изследвания в областта на активната корпоративна сигурност.

Ако обобщя – цялата работа е написана с мисъл и смислено. Не, че дисертацията е без дефекти, но това, което е направено е толкова много, добро и достойно за висока оценка, че слабостите не пречат на четенето, а донякъде се възприемат и позитивно, като очертаване на възможности за растеж и трупане на опит в науката. Несъмнено за мен е, че **Цанко Иванов** е намерил себе си в науката и трябва да продължава да върви по този път.

7. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Своята критична самооценка за достиженията си в дисертационния труд **Цанко Иванов** е извел в четири главни научни приноса и резултата:

1. На основата на задълбочен критичен анализ на позициите на голям брой български и чуждестранни изследователи са обогатени теоретичните постановки в областта на корпоративната сигурност, в т.ч хронологичното развитие, дефинициите на понятията, както и мястото на различните елементи в системата за сигурност.

2. Разработен е методически инструментариум за оценка на реални и потенциални заплахи пред индустриалните предприятия с универсална приложимост във всички сектори на индустрията.

3. На базата на изградената методика е осъществено проучване на съществуващото ниво на сигурност в предприятията от раздел С20 на КИД 2008 „Производство на химични продукти“ като са изведени основните заплахи пред тяхното функциониране.

4. Разработен е модел на система за активна корпоративна сигурност с възможност за адаптирането му към различни по размер индустриални предприятия.

Без никакви колебания като рецензент аз подкрепям формулираните от **Цанко Иванов** научни приноси и резултати, защото те обективно (но и с известна скромност) отразяват получените от него творчески постижения.

Предложеният за рецензиране дисертационен труд и постигнатите в него научни и приложни приноси и резултати безспорно са лично дело на докторанта. За мен е напълно очевидно, че те отговарят на всички, дори на най-критичните изисквания за изследователски резултати, които могат да бъдат предявени към „малка“ докторска дисертация. Те са едно естествено следствие от нивото на творческо интерпретиране на ключови теории, подходи и сценарии в науката и практиката на корпоративната сигурност,

на критично, обогрено с изненадващо добра за нашите научни географски ширини авторова индивидуалност, задълбочена и висока изследователска култура и удовлетворителни познания в различни сфери и измерения на науката за сигурността, позволили на **Цанко Иванов** да осмисли, адаптира и развие адекватни теоретични модели и приложими практически подходи.

8. Публикации и участие в научни форуми

Цанко Иванов е представил четири национални публикации, които са непосредствено свързани с дисертационния труд, както следва:

1. Иванов, Ц. В. (2017) Методически инструментариум за анализ и оценка на заплахи за сигурността в индустриалните предприятия. Известия. Списание на Икономически университет - Варна. 61 (3). 228-247.

2. Ivanov, TS. V. (2017) *Competitive Intelligence and Counterintelligence – Modern Tools for Generating Proactive Corporate Security*. Security & Future – Year I, Issue 1/2017, pp. 7-10.

3. Иванов, Ц. В. (2016) Исторически генезис на активната корпоративна сигурност.// Сборник с доклади от научна конференция на младите научни работници. Варна: Наука и икономика, с. 123-131.

4. Иванов, Ц. В. (2015) Повишаване на корпоративната сигурност в туризма.// Сборник с доклади „Туризмът в епохата на трансформация“. Варна: Наука и икономика, с. 958-965.

Посочените публикации са разработени изцяло от докторанта. Нямам информация за тяхното цитиране от други автори. Приемам и четирите публикации. Съществена част от резултатите в дисертационния труд е отразени в тези научни публикации и така в е осигурена публичност на разработките на докторанта и на резултатите от неговия дисертационен труд. Публикация № 1 е в индексирано, реферирано и оценявано списание.

9. Литературна осведоменост и компетентност на докторанта

Източниците в библиографския списък са цитирани коректно – там, където и колкото трябва в дисертацията. **Цанко Иванов** е внимавал много да пише така, че да става ясно кои идеи са негови и какво е взаимствал.

Цанко Иванов е запознат твърде задълбочено със съдържанието на посочените литературни източници; той не само цитира ключови моменти от тях, но с помощта на сравнителен анализ и творческо приложение на залегалите в тях идеи и модели, в известен смисъл „надгражда“ над тях. Количеството и качеството на цитираните източници са ясно доказателство

за широката научна и експертна култура на докторанта, а използването на тези източници показва, че **Цанко Иванов** е достигнал такова добро ниво на творческите търсения, в което образователността на степента, за която той кандидатства въвн от съмнение отстъпва на научността на тази степен.

10. Критични бележки

Разработката на **Цанко Иванов** респектира със своето качество и със зрелостта на научните аргументи. Включването на критични забележки и препоръки за мен бе трудно, направено с вътрешна съпротива. Единствено осъзнаването, че подобни забележки и препоръки са част от същината на една рецензия и убеждението, че конструктивната критика към талантлив учен е стимул за него, а в никакъв случай не е присъда, ме кара да се спра на следните критични, напълно добронамерени забележки и препоръки. Освен това тези забележки не се смята за истина от последна инстанция, а отразяват вижданията ми по обсъжданите в дисертационния труд въпроси.

Първо, Цанко Иванов не е вписал в желаната (лично) от мен степен корпоративната сигурност в сложната архитектура на различните нива на сигурността и не е открил така, както на мен би ми се искало, нейната синтетична и синергетична връзка с останалите клонове и подклонове на науката за сигурността. Разбира се, това не е било и негова задача, така че той не го е направил не защото не може да го направи, а защото не е счел за най-важното да го направи, така че да му отдели място в и така твърде обемната своя дисертация. Но корпоративната сигурност е интегрална част от науката за сигурността, тя се разглежда във второто ниво на сигурността и се подчинява на много присъщи на това ниво модели и подходи, закони и норми. Става дума, например, за идентичността, за културата (тази дума се среща едва няколко пъти), за релациите сигурност на държавата–сигурност на организацията и сигурност на организацията-сигурност на индивида, за връзката между общото и частното, за тази едновременно и гносеологична, и синкретична, евристична спойка-ценност между сигурност и култура – в частност между сигурност на организацията и организационна култура.

Второ, Цанко Иванов е постигнал много при дисекцията (то на места си е направо вивисекция) на активната корпоративната сигурност, но поне според моите разбирания, той е можел да я разположи още по-уверено и дори по-смело в контекста и на вътрешната ни сигурност (това неизбежно, обаче, би довело до засягане на политическите несполуки на страната ни), така и на регионалната (а регионът ни оказва пряко

въздействие върху й), на европейската (на фона на процесите в ЕС) и на глобалната сигурност. В разработката се чувства отпечатъкът на тези въздействия и влияния върху корпоративната сигурност, но някак периферно, като че ли нашата страна е малко изолирана от случващото се край нея, корпоративната сигурност - от случващото с в нея, с страната ни. Поне известна степен всичко като че се разглежда само по себе си, в отделно взета индустрия, съществуваща сама за себе си и в отделно взета държава, съществуваща също сама за себе си.

Трето, Цанко Иванов почти перфектно се е справил с анализа на проблемите и е дал убедителни отговори на това що е корпоративна сигурност и има ли тя почва у нас. Но този перфектен, сизифов труд на докторанта би могъл да бъде още повече „международен“ и модерен като изказ и инструментариум, ако освен *пространствено* (напр. използването на Схемата за петте нива на сигурността), той бе я разположил още по-ясно и времево – като я впише в процесите на мащабната (ре)еволуция на трансформацията, която нашият свят изживява – става дума за навлизането му от една страна в глобализираното (като обхват) и постмодерното (като ценности) общества, а от друга страна и особено, и преди всичко – в мрежовото (като структура) и рисковото (като сигурност) общества. Това е трансформация, която засяга всичко и всички във всяко едно отношение. И ако що се касае за рисковете, ще стане дума по-долу, в следващата т.нар. „забележка“, то за мрежовостта ми се ще да кажа няколко думи ето сега. Не е мястото тук да лансирам свои виждания и само ще кажа, че спрямо организациите и тяхната сигурност, моделите и подходите, а защо не дори догмите на колоси като Котлър, Дракър, Захман постепенно отминават в миналото. Тези модели и подходи бяха откровение за нас след 1989 г., като впечатляващи и понякога спиращи дъха и стимулиращи духа управленски и концептуални подходи. Но поне според мен те вече нямат необходимата интелектуална и практическа сила. Може би защото се опитват да заменят започнали да губят цената и ценността си иначе безценни черти, елементи, спойки поради разкъсването между висшия мениджмънт и редовите изпълнители (в заплати и причастност към успеха). Бизнесът изтърпя тази инвазия на безкрайно писане на всякакви визии, мисии, стратегически карти, насаждане на организационни култури, тийм-билдинги и редица замаскирани опити да се накарат хората, загубили мотивация, да работят повече и да декларират привързаност към фирмата, да пеят нейния химн (но да получават с хиляди пъти по-малко от висшите мениджъри).

Постепенно бизнесът и управлението в редица други области започва да преобладава „модата“ по Котлър, Дракър, Захман (него само в този контекст) и техните схеми, характерни за късната индустриалност и отминаващата фаза на йерархичните (от края на 20 век) компании и транснационални мегакомпани и уверено да навлиза в епохата на мрежовостта. С други думи, както в медицината, така и в корпоративната сигурност, на мястото на почукването по коляното и на слушалката идва образната диагностика – коренно различна епоха. Но това е мое виждане. А тук аз уважавам правото на докторанта да избере свой инструментариум и да го приложи по почти перфектен начин. Като махнем спорните ми персонални виждания, тази моя забележка е всъщност пожелание към докторанта – в бъдещите си научни търсения, на които той е способен със своя потенциал, той още по-уверено и със самочувствие да се опира на нови образци от европейската, американската и руската наука за сигурността, за да даде съвременно звучане на научните си тези. На места неговият език е език, на който науката за сигурността и в частност за корпоративната сигурност започва да се отказва да говори. Мрежовото общество, ако вземем само това измерение на трансформацията на нашия свят, на нашия континент, на нашия регион и на нашата държава, е мултидисциплинарно и изпраща на заслужен отдых редица отживели времето си архаични научни усилия като доскоро безценните творения и идеи на Котлър, Дракър, Захман. И в науката за сигурността Берлинската стена е съборена, с все голяма скорост нахлуват нови парадигми и концепти, нови модели и подходи, като вместо ресурсно ориентирани стратегии се преследват целево ориентирани стратегии, а заедно с това децентрализацията измества централизацията, а командването отстъпва място на координацията. Тези процеси, съчетани с нарастващата мултидисциплинарност, въздействат пряко и върху корпоративната сигурност, поставят я в нова координатна система.

Четвърто, Цанко Иванов е написал отлична дисертация, но като колегиален съвет към този много добър като учен докторант, ще си позволя да кажа (за това вече стана реч по-рано), че реагирането и превенцията в наши дни отстъпват мястото си като приоритет на системата за на нещо, което стои по време пред тях – на **ранното сигнализиране** и все повече – на **прогнозирането**. Това е новата, модерна наука, там са насочени сериозните научни и експертни усилия на 21 век, вкл. в корпоративната сигурност. В днешното рисково общество дори превенцията постепенно става тичане след събитията и изоставане от тях в

критичния момент. Да поясня: При неутрализирането на **заплахите** системата трябва да се стреми към своевременно справяне с преките посегателства върху нея и към съхраняване на способности за **реагиране** чрез ефективно **ре-активно (re-active) действие**. Ключовата дума е **реагиране**. При контролирането на **опасностите** системата трябва да се стреми към изпреварващо пресичане на негативните въздействия върху нея и към съхраняване на способности за **превенция** чрез ефективно **активно (active) действие**. Ключовата дума е **превенция**. При управлението на **рисковете** системата трябва да се стреми към редуциране на много ранен етап на вероятни сериозни вредни (нанасящи значими щети) ефекти от непосредствено възможни алтернативни развития на процесите и към изграждане на способности за **ранно сигнализиране**, което да обезпечава ефективно **про-активно (pro-active) действие**. Ключовата дума е **ранно сигнализиране**. При отговарянето на предизвикателствата системата трябва да се стреми към предотвратяване в зародиш на потенциални разрушителни последици от все още отдалечени във времето възможни алтернативни развития на процесите и изграждане на способности за **прогнозиране**, за да може да осъществява ефективно цялостно, системно **предвиждане**, основано на стратегическо проектиране, сценарийно планиране и дългосрочно поведение, на базата на което тя да повишава значително вероятността за даване на позитивен отговор на възможните предизвикателства. Ключовата дума е **прогнозиране**. Вече, пак образно казано, от напукването на язовирната стена до спукването ѝ времето е много кратко и затова не трябва да правим превенция, така че малката пукнатина да не стане голяма, а трябва да отгатваме къде би се появила пукнатина и да не ѝ позволяваме да се появи. Т.е. времето от появата на риска до неговото осъществяване е минимално и ние не трябва да се стремим да гарантираме сигурността, а да управляваме рисковете. Т.е. трябва да действаме поне с половин фаза изпреварване от превенцията. Превенцията е недостатъчна. В разработката има намеци, че докторантът съзнава този факт. В отделни моменти се говори за превенция, но става дума (по подразбиране), за действия, които изпреварват превенцията, но подходът не е последователен. С това не намалявам достойнствата на тази дисертация, само искам да кажа, че денят на нейната успешна защита ще бъде нещо като последния ден, в който в центъра на нашето внимание трябва да бъде превенцията, а на сутринта вече трябва да се замислим за **ранното сигнализиране**. Ако докторантът беше чиновник, той би могъл

да се съпротивлява известно време на новото, да остава в огледалния свят на постепенно остарелите стратегии и политики. Но той е учен и трябва да се надбягва с времето: науката е тази, която води, стимулира мисленето и с визионерство проправя пъртината – в случая на **ранното сигнализиране**.

Изрично искам да подчертая, че тези мои четири критични бележки не поставят под съмнение обща много положителна оценка на работата.

8. Въпроси към дисертанта

1. Къде е мястото на корпоративната сигурност в нивата на сигурността?

2. Каква е връзката между корпоративната сигурност и културата на организацията?

3. Как оценява корпоративната сигурност в контекста на процесите във вътрешната и регионалната сигурност (напр. влиянието на корупцията)?

4. Каква е неговата визия за пътя от активни към проактивни мерки и в тази връзка - защо използва термина „активна корпоративна сигурност“?

9. Заключение

Трудът на **Цанко Иванов** отговаря изцяло на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение за придобиването на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Индустриален бизнес“.

Във връзка с горепосоченото, смятам, че дисертационният труд на **Цанко Иванов** „Модел на система за активна корпоративна сигурност в индустриалните предприятия в Република България“ заслужава положителна оценка. Позитивното впечатление от разработката ме кара да предложа на научното жури да излезе с решение за присъждане на **Цанко Иванов** на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Индустриален бизнес“.

14 март 2018 г. РЕЦЕНЗЕНТ:

проф. д-р Николай Слатински

РЕЦЕНЗИЯ

Вх. №

РД 20-193 / 23.03.2018г.

на дисертационен труд за придобиване на
образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.8 Икономика,
докторска програма „Индустиален бизнес“
на Цанко Валентинов Иванов
на тема: „Модел на система за активна корпоративна сигурност
в индустриалните предприятия в Република България“

Рецензент: доц. д-р Валентина Генова Макни,
катедра „Международни икономически отношения“
към Икономически университет – Варна

1. Основание за написване на рецензията

Рецензията е написана на основание: 1) Заповед на Ректора на Икономически университет – Варна № РД-06-166/29.01.2018 г. по откритата процедура за защита; 2) Решенията на научното жури от заседание на 31.01.2018 г. за избор на председател и определяне на рецензенти; 3) Уведомително писмо от отдел „Научноизследователска дейност и докторантура“ при ИУ – Варна.

Рецензията е изготвена в съответствие с Изискванията и Правилата за приложение на Закона за развитие на академичния състав на Република България (ЗРАСРБ); Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ – Варна; Примерната структура за формата и съдържанието на рецензия за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

2. Данни за дисертанта

Цанко Валентинов Иванов е роден на 01.05.1988 г. Завършва средното си образование в ГПЧЕ „Екзарх Йосиф“, гр. Разград с отличен успех. Висше образование придобива в Икономически университет – Варна с бакалавърска степен по „Туризм“ и магистърска степен по спец. „Корпоративен бизнес и управление“ с пълно отличие. От 12.2012 г. до 09.2013 г. е назначен като младши експерт към Министерството на отбраната на Р. България, където сферите му на дейност са изготвяне на финансови анализи за оптимизации на бюджета, риск мениджмънт и др.

От февруари 2015 г. е зачислен в редовна докторантура по Докторска програма „Индустриален бизнес“ към ИУ – Варна и е отчислен предсрочно с право на защита на 25.01.2018 г. Отлично е положил всички докторантски минимуми от индивидуалния план. По време на докторантурата е избран за хоноруван асистент като води семинарни занятия по Корпоративно ръководство, Бизнес планиране и Фирмена култура.

От октомври 2016 г. до момента участва като активен експерт и координатор по международен проект ERASMUS+ “Business and competitive intelligence for entrepreneurship“. По всичко личи, че научните и практически интереси на Цанко Иванов са в областта на корпоративната сигурност и конкурентното разузнаване.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на тема: „Модел на система за активна корпоративна сигурност в индустриалните предприятия в Република България“ е в обем от 230 страници. Изследването съдържа 50 таблици и 31 фигури. Използваната литература включва общо 164 източника, в това число 120 книги и научни публикации, от които 70 на английски и руски език, 29 юридически и статистически документа и 15 електронни страници. В структурно отношение трудът е коректно представен в увод, четири глави, заключение, използвана литература и приложения. Разработката оставя впечатление за целенасочено и умело реализирано изследване, отразявайки научното търсене на дисертанта като съответства на всички принципи на изследователския процес и изискванията за дисертабилност.

Дисертационният труд на Цанко Иванов е посветен на безспорно актуален проблем, залегнал в едно от важните предизвикателства на съвременния бизнес – корпоративната сигурност. Авторът правилно обосновава своя избор, отчитайки факта, че геостратегическата преплетеност, глобалната несигурност и хиперконкуренцията, увеличават непредсказуемостта и волатилността на икономическите процеси като поставят за приоритетен въпроса за вътрешната и външната сигурност на компаниите. В същото време, оскъдността на националните изследванията по въпросите на активната корпоративна сигурност, рехавостта на нормативната база в това направление и подценяването от родните предприятия на

заплахите от средата, показват сериозно научно предизвикателство, което е поел дисертантът и неговия стремеж да запълни някои празноти конкретно в българската специализирана литература.

Ясно и точно формулираните обект, предмет, цел и задачи на изследването, логически обосновават прецизно дефинираната изследователска теза и нейните подтези като успешно оформят концептуалния дизайн на цялостното изследване.

Добросъвестно са използвани широк кръг чуждестранни и български източници, книги и статии, периодични издания, аналитични разработки на специализирани международни организации, статистически и юридически документи, които умело са пречупени през критичния поглед и аналитичен изказ на автора. Това ми дава основание да твърдя, че дисертантът задълбочено познава избраната от него, но все още слабо застъпена в българските академични и корпоративни среди, проблематика.

Структурата на разработката следва строга логическа последователност и е подчинена на прехода от общото към частното. Като рецензент считам, че избраният холистичен подход на автора, съчетаващ подходящи методи и прецизно използван инструментариум, позволява да се осветлят важни направления на концепцията за активна корпоративна сигурност в световен и национален мащаб, в частност, отнасящи се до значим за българската икономика традиционен сектор – химическата индустрия в лицето на действащи химически предприятия в България.

В първа глава, въз основа на проследяване на историческото развитие на сигурността, същността и елементите на съвременните системи за активна корпоративна сигурност, мястото им в стратегическото и тактическо планиране на организациите, дисертантът теоретично обосновава своя възглед за необходимостта от изграждане на интегрирана система за сигурност в съвременните предприятия. Сред множеството анализирани специализирани определения на понятието „активна корпоративна сигурност“ следва да се отчете и успешния опит на автора за собствено интерпретиране на термина.

Във втора глава дисертантът умело разработва адекватен методически инструментариум, основан на система от показатели за анализ и оценка на заплахите пред индустриалните предприятия в България. Способността на автора да синтезира

и конструира информацията проличава в добре визуализираните: дизайн и работен процес на емпиричното изследване (фиг. 20 и фиг. 21 от подпараграф 2.4.1 на Втора глава), типологизиране на заплахите за анализ и оценка от средата (Табл. 27 от подпараграф 2.4.2 на Втора глава) и концептуален модел (фиг. 25 от подпараграф 2.4.3), в който са изведени трите хипотези на изследването – 1) равнище на разбиране на заплахите, 2) равнище на интегрираност и 3) равнище на надеждност на системата за АКС. Така изграденият методически инструментариум успява да неутрализира някои слабости в анализирания от дисертанта методика от предходни научни и практически изследвания.

Трета глава е посветена на самото емпирично проучване чрез два взаимодопълващи се метода – количествен и качествен анализ. За целите на първия е разработена анкета с оценъчни скали, чрез която са обхванати 156 респондента сред целева съвкупност от 181 химически предприятия в България за оценка на съществуващото ниво на сигурност и ранжиране на заплахите в сектора. Чрез използваните факторен анализ и други статистически методи са доказани авторските хипотези. За целите на втория са проведени дълбочинни интервюта с експерти в областта на сигурността и изведени експертни оценки за идентифициране на ключовите заплахи за организациите. Тук авторът достига до важното заключение, че „докато в чуждестранните изследвания с приоритет са нововъзникващи и хибридни заплахи предимно от външната среда (кибер атаки, тероризъм, екстремизъм, радикализъм, бизнес шпионаж, софтуерни заплахи и т.н.), то у нас все още се наблюдава тенденция към омаловажаване на вътрешните за предприятията проблеми и търсене на факторите за заплаха в политическата и социалната външна среда.“

Четвърта глава придава на дисертацията цялостен и завършен вид като надгражда постигнатото в трета глава. Вместо да спре до тук, авторът се осмелява да направи „паралел между съществуващите практики в сферата на сигурността и необходимостта от внедряване на нов интегриран модел“. По този начин той предлага собствена интерпретация на нов модел на интегрирана система за активна корпоративна сигурност в индустриалните предприятия в България, с която да се осигури „тотална сигурност“ в организацията. Още повече, предложеният модел е

адаптиран, както за големи корпорации (фиг. 3, параграф 4.3) така и за средни предприятия (фиг. 4, параграф 4.3) В унисон с цялостната концепция на изследването авторът извежда икономическата обосновааност за изграждане на звено за АКС в предприятието. От една страна, то ще помогне за „проактивното разбиране на заплахите от средата и оттам за ранното предупреждение за потенциалните загуби“ и от друга, ще подсигури „тотална сигурност“ в компаниите.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Структурата на дисертационния труд е традиционна и логически последователна. Подобно представяне позволява на дисертанта първоначално да се опре на теоретичните постановки и елементи на системата за корпоративна сигурност, за да премине към разработването на собствена методика, върху която да стъпи последващият анализ и оценка на нивото на сигурност и заплахите за индустриалните предприятия в България, като накрая в кулминация да се предложи интегрирана система за АКС. Коректно и съвестно е постигната целта и произтичащите от нея задачи, с помощта на адекватни научноизследователски подходи, методи и инструменти, което позволява на докторанта да защити издигната от него теза в увода на дисертацията.

Не може да не се отчете високият научен стил и език на разработката и лекотата, с която авторът анализира и провокира в своето изложение. Като рецензент съм приятно впечатлена от вътрешната логичност и непротиворечивост на цялото съдържание, максималната реалистичност и обосновааност на постановките. Това показва, че дисертационният труд е успешно осъществено, завършено изследване на ясно дефиниран проблем в българската икономическа реалност.

Авторефератът коректно отразява целта, задачите, съдържанието и резултатите в научната разработка.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Задълбоченото запознаване с представения ръкопис ми дава основание да откроя няколко негови достойнства с приносен характер:

- 1) Обогатени са теоретичните постановки в областта на корпоративната сигурност, в т.ч. хронологичното развитие, дефинициите на понятията и мястото на различните елементи в системата за сигурност.
- 2) Въз основа на умело разработен инструментариум е изградена собствена методика за оценка на сигурността и заплахите в индустриалните предприятия, която може да се приложи универсално във всички сектори на индустрията.
- 3) На базата на количествени и качествени методи за анализ е осъществено обемно емпирично проучване, чрез което са открити важни зависимости и тенденции, като е изведено съществуващото ниво на сигурност в голяма част от химическите предприятия в България.
- 4) Докато горепосочените приноси имат по-скоро научен характер, то предложеният модел на интегрирана система за активна корпоративна сигурност, който реално може да се приложи в големи и средни индустриални предприятия, е важен принос с приложен характер.

Научните постижения на автора могат да се определят като надграждане и доразвиване на съществуващи знания и концепции, сполучлив опит за доказване на пропуски в български химически компании и адекватни предложения за внедряване на готов модел за сигурност. Дисертационният труд на Цанко Иванов може да бъде полезен за по-нататъшно изследване на проблематиката на корпоративната сигурност в България, както и в обучението на студенти, подготвяни за работа в различни фирми или възнамеряващи да стартират предприемаческа дейност.

6. Публикации и участие в научни форуми

Дисертантът има 4 публикации по дисертационния труд – 2 статии, една от които на английски език в чуждестранно издание: Security & Future, Issue 1/2017; една статия в сп. „Известия“, бр. 1/2017 на ИУ – Варна и два доклада от научна конференция на младите научни работници през 2015 г. и 2016 г. През 2017 г. в качеството си на експерт по международен проект по Еразъм+, имащ допирни точки с проблематиката на дисертацията, Цанко Иванов участва активно в информационна сесия на тема „Конкурентно и бизнес разузнаване в предприемачеството“ с

представители на бизнеса, академичните и обществени среди, като изявата му е високо оценена от чуждестранните партньори по проекта.

7. Бележки и препоръки

Въпросът, който се оформи в хода на проследяване на съдържанието на ръкописа е следният: Тъй като предложеният модел на система за АКС е разработен конкретно за големи или средни предприятия, какви методи и средства за справяне с предизвикателствата на средата и обезпечаване на сигурността би препоръчал авторът за стартиращи предприемачи? Препоръката, която мога да отправя към Цанко Иванов е да продължи да развива своите научни познания и професионален опит в сферата на корпоративната сигурност и конкурентното разузнаване и считам, че би могъл успешно да се изгради като много добър преподавател в тези направления.

Заключение

Рецензираният дисертационен труд атестира дисертант Цанко Иванов като надежден млад научен работник, който има задълбочена научно-теоретична подготовка, умее да формулира сериозни научни и практико-приложни проблеми, да извършва самостоятелни научни изследвания, използвайки съвременен методически инструментариум, да формулира и интерпретира научни резултати и да предлага адекватни решения.

Всичко изложено в настоящата рецензия ми дава основание с пълна увереност да дам положителна оценка на дисертационния труд и си позволявам да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури да дадат положителен вот за присъждане на Цанко Валентинов Иванов на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8 Икономика.

21.03.2018 г.

гр. Варна

Рецензент:

/доц. д-р Валентина Макни/